

PUBLIKACIJOS

A. TYTMONAS

KAI KURIE FILOSOFINIAI IR IDEOLOGINIAI PARACELSO VEIKLOS IR KŪRYBOS VERTINIMO ASPEKTAI

Žmogiškosios minties ir veiklos istorijos analuose Pilypas Aureolas Teofrastas Bombastas fon Hohenheimas (1493—1541), pasivadinęs Paracelsu,—ypatingas reiškiny. Nors apie jį gausi literatūros, bet ir šiandien, kai mus skiria nuo jo gimimo beveik 500 metų, esame priversti pripažinti, kad „totalinis *dvasinis* reiškiny, koks yra šis unikalus, chaotiškas savo įvairove vėlyvųjų viduramžių žmogus, stovi prieš mūsų akis toli gražu ne aiškiai apibrėžtas, jo triūsas, skverbęsis į visas mokslo sritis, atskleistas tik pačiais bendriausiais bruožais“¹. Literatūroje apie Paracelsą tebeviešpatauja stebėtinas nesutarimas, kurio pagrindinius momentus N. Figurovskis išreiškė tokiais žodžiais: „Paracelso veiklą jo amžininkai ir vėlesnių kartų gydytojai bei chemikai vertino visiškai skirtingai. Vieni jį laikė didžiu medicinos ir chemijos reformatoriumi, kiti, priešingai, vadino jį šarlatanu ir nemokša, nurodydami jo minčių ir teorijos nenuoseklumą, taip pat nežabotą gyrimąsi ir pasipūtimą. Mokslo istorijos darbuose abi nuomonės pasitaiko ir dabar“².

Prieštaringas Paracelso veiklos vertinimas skirtingų autorių darbuose verčia mus toliau gilintis į šią neeilinę intelektualiniu ir socialiniu požiūriu figūrą, siekiant aiškiau nusakyti jos vietą ir vaidmenį mokslo bei kultūros istorijoje.

Grynai mokslinių Paracelso pasiekimų reikšmė gilių abejonių ir ginčų paprastai nekelia. Sakysime, anglų tyrinėtojas A. K. Krombis fundamentaliame darbe apie viduramžių epochos mokslą Paracelso veiklos reikšmę chemijai apibūdina taip: „Chemijos teorijoje iki pat Paracelso nepadarėta jokios didesnės pažangos, palyginus su tuo, ką padarė arabai <...>“³; „Paracelsas buvo puikus eksperimentatorius ir papildė chemijos žinias kai kuriais faktais <...> Svarbiausia poveikio, kurį Para-

¹ Cit. iš *Paracelsus. Leben und Lebensweisheit in Selbstzeugnissen* (ausgewählt und eingeleitet von K. Bittel), 4. Aufl. Leipzig, 1968, S. 18.

² *Фигуровский Н. А. Очерк общей истории химии. От древнейших времен до начала XIX в. М., 1969, с. 146.*

³ *Crombie A. C. Nauka średniowieczna i początki nauki nowożytnej, t. 1. Nauka w średniowieczu w okresie V—XIII w. Warszawa, 1960, s. 165.*

celsas padarė chemijos sričiai, priežastis glūdi jo tvirtinime, kad pagrindinis chemijos uždavinys yra ne vienu metalų pavertimas kitais, nors ir tai jis laikė įmanomu, bet cheminių substancijų paruošimas ir išvalymas gydymo tikslais" ⁴.

Panašiai Paracelso veiklos reikšmę chemijos sričiai apibūdina ir N. Figurovskis ⁵.

Paracelso darbuose išryškėjusi nauja chemijos raidos kryptis buvo glaudžiai susijusi su žinių apie gyvąją gamtą vystymusi. Todėl neatsitiktinai tarybinės visuotinės biologijos autoriai nepaliko be dėmesio tos aplinkybės, kad XV—XVIII a. biologijoje „greta „jatrocheminės“ krypties fiziologijoje vystėsi ir „jatrocheminė“ kryptis, kurios šalininkai siekė traktuoti gyvybės reiškinius tos epochos chemijos idėjų pagrindu. Šios krypties užuomazgos yra šveicarų gydytojo Paracelso (XVI a.) kūrinuose" ⁶.

Nors Paracelso veikla buvo universali, pagrindinė sritis, kurią tyrė šis mokslininkas, buvo medicina. Galima net sakyti, kad medicina sudarė Paracelso veiklos branduolį. Todėl neįmanoma deramai įvertinti intelektualinių Paracelso pasiekimų, neatsižvelgiant į jo požiūrį į mediciną.

Medicinos istorikai daugiau ar mažiau sutaria, kad Paracelsas teisingai aprašė kai kurias profesines, kalnakasiam būdingas ligas ir gana racionaliai ėjo prie jų gydymo; teisingai aprašė „prancūziškąją ligą" ir suprato, jog ji užkrečiama; turėjo palyginti subtilų supratimą apie vaisių dozavimą; rekomendavo pridengti žaizdas švariais tvarsčiais ir t. t. Tačiau tai — tik detalės, nors labai reikšmingos. O principinį poveikį medicinos raidai turėjo jo pažiūros į chemijos reikšmę gydymui ir praktinė šios krypties veikla, taip pat supratimas apie glaudžiausią ryšį tarp chirurgijos ir terapijos, aktyvi šio požiūrio propaganda ir mėginimai pritaikyti jį praktiškai. Matyt, Paracelsui nebuvo svetimos ir kai kurios profilaktikos idėjos.

Viso to pakanka, kad žmogus auksinėmis raidėmis įrašytų savo vardą į medicinos istorijos analus, kad tas vardas išliktų iki mūsų dienų. Ir vis tik istorinė Paracelso veiklos reikšmė medicinos raidai glūdi toli gražu ne čia.

Paracelso požiūrio ir veiklos savitumas apibūdinamas tokiais pasakymais: „Vienas pirmųjų Renesanso epochos gydytojų, priešpastačiusių save Galeno dogmatams ir apskritai scholastikai medicinoje, buvo atkilėlis iš Šveicarijos <...>" ⁷; „Prieš galenizmą ir scholastiką medicinoje vienas iš pirmųjų stėjo atkilėlis iš Šveicarijos <...>" ⁸; „Ryščiausias

⁴ Ibid. t. 2. Nauka w późnym średniowieczu i na początku czasów nowożytnych w okresie XIII—XVII w., s. 313—314.

⁵ Зг. Фигуровский Н. А. Очерк общей истории химии. От древнейших времен до начала XIX в., с. 142—147.

⁶ История биологии, т. 1. С древнейших времен до начала XIX века (под ред. С. Р. Микулинского). М., 1972, с. 84.

⁷ Seyda Br. Dzieje medycyny w zarysie, wyd. 2. Warszawa, 1973, s. 133.

⁸ Мулгановский М. П. История медицины, изд. 2. М., 1967, с. 80.

ir aktyviausias protestantas prieš nepagrįstą grįžimą prie senų gydymo metodų, stabdžiusių tolesnę medicinos raidą <...>⁹ ir t. t.

Taigi, kalbant apie Paracelso nuopelnus medicinai, negalima pamiršti jo kovos prieš galenizmą. Šiuo aspektu R. Rembieliniskis ir B. Kužnicka taip apibūdina Paracelso veiklą: „Racionalias ir kartu revoliucingas idėjas, kurias skelbė Paracelsas, galima išdėstyti šiais punktais: 1. Jis atmetė pripažintų įžymybių autoritetą, nurodydamas daugumą esminių klaidų K. Galeno, Avicenos ir kitų komentatorių darbuose. 2. Gamtos ir medicinos mokslai turi remtis patyrimu, o vieninteliu jų vertingumo kriterijumi turi būti patyrimo rezultatai. 3. Susirgimai pasireiškia kaip anormalūs cheminiai procesai, vyksta žmogaus organizme; todėl ligonį reikia gydyti cheminėmis priemonėmis. 4. Alchemijos tikslas yra ne filosofinio akmens ieškojimas, o naujų veiksmingų vaistų ieškojimas ir suradimas. 5. Farmacines priemones reikia gauti iš augalinės medžiagos cheminio perdirbimo (analizės) būdu“¹⁰.

Šiame išsamiaame Paracelso veiklos reikšmės medicinai apibūdinime kova prieš tradicinius autoritetus iškeliamą į pirmą vietą. Vargu ar tai atsitiktinumas. Atrodo, kad Paracelso veiklos istorinę reikšmę daugiausia sudaro ne jo informacinis ir metodinis indėlis į mediciną, o tas perversmas, kurį jis padarė *medicininiame mąstyme*. Į visa kita reikia žiūrėti pro šią prizmę.

Kai Paracelsas atėjo į mediciną (spėjama, kad jis baigė Feraros Medicinos fakultetą 1515 m.), jos vystymąsi stipriai varžė dogmatizuotas romėnų gydytojo ir natūralisto Klaudijaus Galeno (apie 130—200 m.) autoritetas.

Įspraustas į griežtus viduramžiais klestėjusio scholastinio mąstymo rėmus, šis bažnyčios sankcionuotas ir visai palaikomas autoritetas trukdė medicinos pažangai. Prieš šią kliūtį vienas iš pirmųjų ir stojo Paracelsas: „Kas gi nežino, kad dauguma mūsų meto daktarų, didžiausiai sergančiųjų nelaimėi, baisiausiai klysta, nes jie perdėm vergiškai įsitvėrę Hipokrato, Galeno, Avicenos ir kitų žodžių <...> Jei dievui patiks, tai gal ir galima pasiekti akinančių daktaro titulų, bet niekas nepasidarys tikru gydytoju“¹¹.

Tai buvo sunki kova, kurios pobūdį taikliai apibūdino A. Gerceenas: „Sukilimo prieš scholastiką metas kupinas dramatiško įdomumo. Skaitydami energingų žmonių, traukiusių mokslą apraizgiusias grandines, biografijas, vartydami jų raštus, jūs iškart pastebėsite dvigubą kovą, į kurią jie buvo įtraukti. Viena vyksta jų dvasioje — kova psichologinė, sunki, be paliovos juos jaudinanti, suteikianti daugeliui iš jų ekscentriškumo, vos ne konvulsingumo. Kita kova — išorinė, pasibaiigianti ant laužo, už kalėjimo grotų, nes antpuolių įbauginta scholastika

⁹ Фигуровский Н. А. Очерк общей истории химии, с. 141.

¹⁰ Rembieliński R., Kužnicka B. Historia farmacji, wyd. 2. Warszawa, 1972, s. 111—112.

¹¹ Paracelsus. Leben und Lebensweisheit in Selbstzeugnissen, S. 44—45.

slėpėsi už inkvizicijos pečių, mirties nuosprendžiais atsakinėjo į drąsias priešininkų tezes ir vertė nutilti, replėmis išraudama jų liežuvį“¹².

Tai lemia Paracelso asmenybės dvilypumą. Apie tai kategoriškai rašo V. Lunkevičius: „Renesanso epocha išskėlė dar vieną stebėtinai originalią figūrą, kurioje šalia genijaus kartais ryškėja lyg ir keistuolis-fantazierius, lyg ir fokusininkas-pranašautojas. Aš kalbu apie Paracelsą <...>“¹³ Tiesa, už kelių puslapių tas pats autorius švelnina toną: „Paracelsas — kažkoks ypatingas reiškiny. Vertinti Paracelsą tradiciniu masteliu — reikštų pražiūrėti ir jo stambių trūkumų ne mažesnius privatumus bei nuopelnus“¹⁴. Mes manytume, kad moksliniu požiūriu vargu ar korektiška kelti problemą taip: kas Paracelso veikloje persveria — trūkumai ar nuopelnai? ..

Vėlgi žavi subtilus A. Gerceno požiūris į Renesanso mąstytojus: „Daugelį stebina jų naivus nenuoseklumas ir didvyriška valia, jų minties, taip sakant, nepilnumas ir pasiaukojimo pilnumas; bet argi galima iškart atsikratyti istorinių prietarų? .. Jiems buvo sunku suderinti juos su brėkstančia sąmonės šviesa. Jie, tarp kitko, ir nedarė to. Jie buvo taip entuziazmo pagauti, kad negalėjo kaip reikiant susikaupti; tai pirmosios meilės, beribio apsvaigimo epocha, sugluminančio naujumo epocha; neieškokite jų darbuose griežtos mokslinės formos: jie tik ką atskleidė mokslo dirvoną, jie tik ką išlaisvino mintį, jos turinys suprstas daugiau širdimi ir fantazija, negu protu“¹⁵.

A. Gerceno nurodyti bruožai ypač reljefiškai išsikūnijo Paracelso asmenybėje.

Paracelsas kovojo už naują mąstymo stilių, nejausdamas po kojomis konstruktyvaus intelektualinio pagrindo, pats būdamas prislėgtas tradicinio mąstymo stiliaus naštos. Nemaža dalimi tai buvo kova ne vien prieš išorinius priešus bei oponentus, bet ir prieš save patį. Tokia sunki kova savo ruožtu gimdė Paracelso pozicijos kitamanių atžvilgiu grubumą bei griežtumą.

Kovojantis Paracelsas nepripažįsta jokių kompromisų. Norėdamas parodyti, kad jis nepalieka jokių tiltų, jungiančių jį su tradicija, viešpatavusia to meto medicinoje, jis viešai, matant miniai studentų, sudegina K. Galeno — tos tradicijos simbolio — knygas. „Šiek tiek teatrališku judesiu <...> Paracelsas atidavė ugniai senuosius kūrinius, su kurių turiniu jis kovojo“¹⁶, — komentuoja šį įvykį istorikas Fr. Danemanas. Tuo Paracelsas pademonstravo savo, kaip gydytojo, pilietinę drąsą. Juk tais laikais išmanyti apie žmogų, remiantis jo natūra, o ne dogmatizuotų autoritetų knygomis, buvo laikoma gydytojo vardą žeminančiu dalyku.

¹² Герцен А. И. Письма об изучении природы.— Собрание сочинений, т. 3. М., 1954, с. 228.

¹³ Лункевич В. В. От Гераклита до Дарвина. Очерки по истории биологии. т. 1. М., 1960, с. 290.

¹⁴ Ten pat, p. 298.

¹⁵ Герцен А. И. Собрание сочинений, т. 3, с. 228.

¹⁶ Даннеман Фр. История естествознания (Естественные науки в их развитии и взаимодействии), т. 1. От зачатков науки до эпохи Возрождения. М., 1932, с. 204.

Ir ne tik žeminančiu, bet ir pavojingu (prisiminkime tragišką A. Veza-
lijaus likimą).

Nesunku įsivaizduoti, kokia neapykanta turėjo užvirtti labai moks-
lingų Paracelso kolegų širdyse, kai jie jo traktato „Ligoninės knyga“
įžangoje skaitė: „Taigi jūs, daktarai, kokia nauda iš jūsų vardų ir titulu,
iš aukštosios mokyklos, jeigu, išskyrus visą šitą, jūs nepažįstate me-
no (gydymo meno.— A. T.)? Menas daro gydytoją, o ne vardas ir mo-
kykla. Kokia jums iš to nauda, kad mes susikuriame apie save didelį
garsą <...>, jeigu mes neperpratome meno? Tik žinokit, menas neiš-
auga iš galvų <...> Menas patvirtinamas patyrimo ir išauga iš gam-
tos“¹⁷. Taigi Paracelsui „medicina — ne kas kita, kaip tam tikras didelis
patyrimas“¹⁸.

Paviršutiniškai žiūrint, tokio pobūdžio pareiškimai kreipia traktuoti
Paracelsą kaip empiriką. Tačiau tokia išvada būtų nepakankamai pagrįs-
ta. Tai rodo ir gilūs Paracelso samprotavimai apie teorijos bei prakti-
kos santykį: „Tikrasis bet kokio pažinimo pagrindas glūdi patirtame ži-
nojime, susijusiame su mokslu, nes teorija ir praktika visada turi eiti
ranka rankon. Arba jos abi teisingos, arba abi klysta, nes teorija yra
ne kas kita, kaip spekuliatyvinė praktika. Pažiūrėk, kaip dailidė stato
namą. Pirmiausia jis susikuria jį savo galvoje. Iš kurgi atsiranda šis
supratimas apie būsimą statinį? Iš veiksmingos praktikos, spekuliatyvi-
niu būdu jis nieko negalėtų padaryti.

Todėl niekas negalėtų suteikti praktikai sveiko supratimo, jeigu tuo
pat metu jis nebūtų teoretikas. Pažinimas paslėptas gamtoje, ir jeigu
mokslas nepasiekė tobulumo, tai mes neturime nieko, išskyrus patyrimą
bei žinojimą, kuomet negalima pasikliauti. Tas, kuris turi žinių, gali juo
remtis, nes jis žino, kas ir kaip vyksta; todėl jis gali nuspėti galimus
veiksmus.

Bet koki patyrimą turi atitikti apibendrinimas, o tai reiškia, kad rei-
kia turėti galvoje, kaip gamta leidžia pritaikyti bandymus, nes lemiamo
pagrindo reikia ieškoti ne spekuliacijoje, o kūrybinėse gamtos jėgose.

Vienintelis teisingas mokslo kelias yra gamtos pažinimas per paty-
rimą. Bet čia niekad negalima užmiršti, kad patyrimas be savo tėvo —
mokslo — neįmanomas <...>“¹⁹.

Turint galvoje šiuos samprotavimus, visiškai nestebina Paracelso žo-
džiai, kuriais jis išreiškė nepasitikėjimą stebėjimo užfiksuota išvada:
„<...> tai parodo akys, bet proto čia dar nėra <...>“²⁰ Koks gilus
medicinos perspektyvų įžvelgimas!

Toks medicinos orientavimas negalėjo prasiskinti sau kelio vien
kalbomis apie patyrimo reikšmę — turėjo iš pagrindų pasikeisti pats gy-

¹⁷ Paracelsus. *Leben und Lebensweisheit in Selbstzeugnissen*, S. 63—64.

¹⁸ Paracelsus. *Das Licht der Natur. Philosophische Schriften* (Hrsg. von R. Löther und S. Wollgast). Leipzig, 1973, S. 243.

¹⁹ Cit. iš Соколов В. В. *Очерки философии эпохи Возрождения*. М., 1962, с. 58.

²⁰ Paracelsus. *Das Licht der Natur*, S. 244.

dytojo veiklos pobūdis. Kitaip tariant, radikalūs įsitikinimai turėjo perieiti į radikalius veiksmus. Ir vien radikaliu neigimu, sakysime, tradicinių autoritetų knygų sudeginiu, čia nedaug ką pasieksi. Šią veiklą būtina sustiprinti konstruktyvia, kuriamąja veikla. Kokį pobūdį įgauna ši veikla, neblogai parodo šitoks Paracelso samprotavimas: „<...> Menai neužrakinti vienoje šalyje, bet išbarstyti po visą pasaulį. Jie nepriklauso vienam žmogui ar vienai vietai, bet turi būti surenkami, paimti ir ieškomi ten, kur jie yra <...> Menas neseka niekam iš paskos, bet jis turi būti sekamas! <...> Kaip gali geras kosmografas ar geografas išaugti už pečiaus?“²¹ Ir pagaliau puiki reziumė: „Raštas tyrinėjamas paraidžiui, o gamta nuo šalies prie šalies: kas šalis — tai puslapis. Toks yra gamtos kodeksas, taip reikia versti jos lapus“²².

Ir Paracelsas, siekdamas perskaityti šį gamtos kodeksą, pražingsniuoja vos ne visą Europą: nuo Ispanijos iki Lietuvos²³, nuo Anglijos iki Chorvatijos ir Valachijos. Rizikuodamas galva, Paracelsas prasiskverbia į kalėjimo kamerą, kurioje savo žiaurios lemties — sudeginimo ant laužo — laukia apkaltinta burtininkavimu žilagalvė žiniuonė, ir sužino iš jos daug vertingų dalykų apie gydomasias įvairių vaistų savybes (ateityje jis pats atsidėjęs jas tyrinė). Ta pati aistra žinoti iš natūros, o ne iš painių scholastinių traktatų verčia jį leistis į šachtų gelmę pas kalnakasius ir savo akimis susipažinti su jų darbo sąlygomis. Tik tai, ką nuosavomis rankomis palietė ir nuosavu protu pergalvojo, pereina į Paracelso traktatų puslapius. Toks jo veiklos stilius.

Taigi Paracelso veikla susijusi ne su atskirais pertvarkymais ar pataisymais medicinoje, o su jos pagrindų pertvarkymu. Ir jis tai puikiai suvokia. Jaučia jis ir kainą, kurią teks mokėti už savo idėjas. Negalima be susijaudinimo sekti blaivią jo minties giją, nudažytą viduramžių inteligentijai būdingo stačiokiškumo varšomis: „Aš daugiau pasieksiu už jus po savo mirties, negu ligi šiol. Jeigu jūs suėstumėte net mano kūną, tai jūs tik mėšlą būsite eđę: Teofrastas kariaus prieš jus ir be kūno.

<...> Bet todėl, kad aš esu vienas, kad esu naujas, kad esu vokiečiai, nepaniekinkit mano knygų ir nesileiskit išdavystėn. Juk čia yra gydymo menas ir čia jo reikia mokytis, o ne kur nors kitur“²⁴. Jokios rezignacijos, kad netenka džiaugtis pergalės vaisiais, bet ir optimizmas čia nesilieja per kraštus — kova gi ne be kartėlio, uėjimas ir persekiojimai iki grabo lentos. Tačiau ko Paracelsas nestokėjo — tai pasididžiavimo, kad jis atlieka žmonėms tikrai reikalingą darbą: „Mūsų karas ilgai truko. Jie (oficialiosios medicinos adeptai.— A. T.) išgujo mane iš Lietuvos, tada iš Prūsijos, po to iš Lenkijos, ir nebuvo tam gujimui ga-

²¹ Ten pat, p. 43—44.

²² Ten pat, p. 47.

²³ Smulkiau apie Paracelso ryšius su Lietuva žr. V. C. Paracelsas ir Vilnius.— „Mokslas ir gyvenimas“, 1969, Nr. 10.

²⁴ *Paracelsus*. Das Licht der Natur, S. 203—204.

lo. Ir Niderlandams aš nepatikau, universitetams taip pat, nei žydams, nei vienuoliams. Bet, ačiū dievui, ligoniams tai aš patikau“²⁵.

Koks neįprastas viduramžiams pasididžiavimo kriterijus — ne universitetų ar bažnyčios tarnų nuomonė, o tai, kad gydytojas, ištiesęs ligoniui pagalbas ranką, šiam patinka!

Paracelsas įžvalgiai nurodo tuos, kurių kovinėse vėliavose įrašyti pergalės šūkių: „Per visą savo gyvenimą aš šio pasakų statinio nesugriaušiu, nes tie nusenę besikandžiojantys šunys (dogmatiškos tradicinės medicinos atstovai. — A. T.) nieko daugiau nebeišmoksta ir gėdinasi pripažinti savo kvailumą bei jo atsisakyti. Bet tiek ir tededu į juos vilčių — viltį puoselėjau, kad jaunų bus naujas rūbas. Ir kai senieji išmirs, išblės ir žavėjimasis jais...“²⁶ Maždaug po 400 metų tą pačią mintį pakartojo kvantų fizikos sukūrėjas M. Plankas: „Didi mokslinė idėja retai įdiegiama palaiapsniui, įtikinant ir patraukiant į savo pusę priešininkus, retai būna, kad „Saulas taptų Paulium“. Tikrovėje dalykai klostosi taip, kad oponentai išmiršta, o jaunoji karta iš pat pradžių pripranta prie naujos idėjos — pavyzdys, kad ateitis priklausu jaunimui“²⁷.

Įdomu pažymėti, kad medicinos raidos logika privertė gydytoją Paracelsą pasidaryti ir filosofu. Kadangi medicinos objektas yra žmogaus sveikata ir susirgimai, tai tiek gydomas, tiek ir apskritai socialinis medicinos efektyvumas iš esmės priklauso nuo to, kaip suprantamas žmogus. O žmogaus problema kreipia mediciną į filosofijos sritį. Viduramžiais įsigalėjusi filosofinė žmogaus koncepcija teologinėse sąvokose ištirpdė realius žmogaus kontūrus. Apie tokios koncepcijos įtaką medicinai, ieškant naujų žmogaus gydymo būdų, negalėjo būti jokios kalbos. Todėl pati medicina savo korifėjų asmenyje, jų tarpe Paracelso, mėgėna užčiuopti realius žmogaus filosofinio paveikslo bruožus.

„Visa apimantis mokslas Paracelsui buvo medicina. Medicina Paracelsui visa apimantis mokslas buvo todėl, kad ji rūpinasi žmogaus gerove, o žmogus — pasaulio centras ir viso sutvėrimo galutinis tikslas. Žmogus — mikrokosmas — atspindi visą Visatos — makrokosmo — įvairovę“²⁸. Visiškai logiška, kad Paracelsas, kaip teisingai pabrėžia V. Sokolovas, „traktuoja mediciną kaip pagrindinį „magišką“ meną, kaip geriausią praktiką, kuriai visą savo veiklą turi paskirti mokslininkas. Šiame Paracelso reikalavime negalima nematyti geriausių humanistinių epochos siekimų atspindžio. Medicinai, kaip svarbiausiam mokslui, jis stengiasi pajungti teologiją, astrologiją, alchemiją“²⁹.

Į filosofinius Paracelso samprotavimus kol kas nesigilinsime, turėdami galvoje, kad „išsami Paracelso filosofijos ir jos istorinių poveikių

²⁵ *Paracelsus. Leben und Lebensweisheit in Selbstzeugnissen*, S. 75.

²⁶ Ten pat, p. 100.

²⁷ *Планк М. Единство физической картины мира*. М., 1966, с. 188—189.

²⁸ *История философии*, т. 2. Философия XV—XVIII в. в. (под ред. Г. Ф. Александрова и др.). М., 1941, с. 48.

²⁹ *Соколов В. В. Очерки философии эпохи Возрождения*, с. 58.

analizė vis dar tebelieka vienu iš marksistinės-lenininės filosofijos istorijos uždavinių“³⁰.

Mūsų tikslas — akcentuoti tai, kad žmogaus problema, įtraukdama į filosofijos sferą kiekvieną, kas tik paliečia šią problemą, kartu įtraukia į didžiųjų savo laikmečio idėjų kovos sūkurį. Gydytojo Paracelso atžvilgiu šita metamorfozė įgyja netgi radikalius, sociališkai reikšmingus atspalvius, nes jis „su simpatija žiūri į bedalį žmogų, neigia žemės nuosavybės teisę, atmeta luominius feodalinės santvarkos skirtumus, reikalauja nustatyti lygybę tarp žmonių, laiko būtinu dalyku išdalyti žemę tiems, kas sugeba ją apdirbti <...> niekas neturi teisės gyventi parazitaiškai, kiekvienas turi gyventi savo paties darbu. Pasaulietinė valdžia, taip pat ir karalius, iš bendro turto turi imti tik tai, kas reikalinga asmeniniams poreikiams patenkinti“³¹. Medicinos istorijoje sunku rasti kitą asmenį, kuris žmogaus problemos sprendimą būtų kėlęs tokia plačiame socialiniame kontekste.

Aktyvus Paracelso dalyvavimas to meto idėjinėse kovose išgarsino jį toli už jo epochos ribų ir padarė savotišku pažangos jėgų susidūrimo su reakcijos jėgomis simboliu. Neatsitiktinai didžiajam vokiečių poetui ir mąstytojui J. V. Getei idėjinė kova už pažangą asocijavosi su Paracelso asmenybe. J. V. Getė specialiai domėjosi Paracelso veikla, skaitė ir konspektavo literatūrą apie jį. Galimas daiktas, jog kai kurie Paracelso broožai buvo panaudoti, kuriant pagrindinį tragedijos „Faustas“ herojų³², arba kaip nors kitaip susiję su idėjiniu ir siužetiniu šio kūrinio audiniu³³. Kita vertus, reakcinės jėgos visais laikais siekė spekuliuoti silpnosiomis Paracelso pažiūrų pusėmis, iškraipyti jo novatoriškas idėjas. Todėl dėmesys Paracelsui — tai ne vien pagarbos duoklė šiai įžymiai asmenybei, bet kartu ir kova už mūsų dienų idealus.

³⁰ Lõther R. Paracelsus (1493—1541).— Von Cusanus bis Marx. Deutsche Philosophen aus fünf Jahrhunderten. Leipzig, 1965, S. 36.

³¹ Лившиц Г. М. Свободомыслие и атеизм в древности и средние века. Минск. 1973, с. 293.

³² Žr. Von der deutschen Volkssage zu Goethes „Faust“. Weimar, 1967.

³³ Žr. Friedrich T. Goethes Faust erläutert, 4. Aufl. Leipzig, 1963, S. 376—377.